

Joanna Beczkowska

Uniwersytet Łódzki

 0000-0001-5918-5677

„Bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to interes narodowy” – Korea Południowa wobec rywalizacji amerykańsko-chińskiej

Abstrakt

Rywalizacja amerykańsko-chińska od lat stanowi dla Korei Południowej strategiczne wyzwanie. Seul jest jednak przyzwyczajony do balansowania pomiędzy mocarstwami i unikania stanowczego poparcia jednej ze stron – najważniejszego sojusznika lub największego partnera gospodarczego. Koreańska strategia *hedgingu* została oparta o wypracowany przez lata paradygmat „bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to Chiny”. „Strategiczna dwuznaczność” i „zrównoważona dyplomacja” to filary tej koncepcji, rozdzielające płaszczyzny współpracy z mocarstwami. Jednak nasilająca się rywalizacja między mocarstwami, a także globalna sytuacja związana z pandemią COVID-19 czy rosyjską agresją na Ukrainę zmieniły ten paradygmat na „bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to interes narodowy”. Nowe podejście nie oznacza odejścia od *hedgingu* wobec mocarstw, ale zwraca uwagę na konieczność przewartościowania relacji z Chinami. W swojej strategii Korea Południowa poszukuje także większej autonomii od mocarstw.

Słowa kluczowe: Korea Południowa, Chiny, Stany Zjednoczone, bezpieczeństwo gospodarcze

Wstęp

Nasilająca się rywalizacja między Stanami Zjednoczonymi a Pekinem, mająca wymiar nie tylko wojny handlowej, ale i technologicznej¹, stanowi wyzwanie dla wielu azjatyckich państw. Globalna pandemia COVID-19 jeszcze bardziej przyspieszyła zachodzące zmiany, chociażby odsłaniając znaczenie łańcuchów dostaw dla bezpieczeństwa gospodarczego. Koniec dotychczasowej dominacji amerykańskiej i nagły wzrost znaczenia Chin na arenie międzynarodowej wywołały nawet u tradycyjnych amerykańskich sojuszników potrzebę wypracowania strategii balansowania (choć nie w tradycyjnym znaczeniu, związanym przede wszystkim ze środkami militarnymi) lub *hedgingu*² w stosunku do mocarstw. Strategie tego rodzaju zakładają minimalizowanie ryzyka i zabezpieczanie pozycji poprzez unikanie wyraźnego opowiadania się po stronie jednego z mocarstw, przynależność do różnych formatów czy dywersyfikację partnerów. Równoważenie ryzyka często wymaga podejmowania działań wzajemnie przeciwstawnych, jakimi może być przyłączanie się do inicjatyw obu mocarstw. Strategie te przyjmują różny wymiar, będąc zależnymi nie tylko od sytuacji międzynarodowej, ale także czynników wewnętrznych, takich jak negatywne lub pozytywne postrzeganie mocarstw i współpracy z nimi czy legitymizacja władzy. Choć strategia ta opiera się na balansowaniu pomiędzy mocarstwami, wyróżnia ją unikanie wyraźnego wyboru jednej ze stron, szczególnie w sytuacjach konfrontacyjnych. Nawet podejmując działania przeciwne jednej ze stron, unika się „palenia mostów”³. *Hedging* ma także wymiar selektywny, co można dostrzec w relacjach Korei Południowej z Chinami i Stanami Zjednoczonymi – dotyczy zarówno wyboru płaszczyzn, na których Seul bliżej współpracuje z Waszyngtonem i Pekinem, jak i samego stopnia zależności (sprzeciwianie się niektórym decyzjom sojusznika zamiast całkowitego podążania za hegemonem). Charakterystycznym elementem tych strategii jest pewien stopień ambiwalencji, widoczny szczególnie w retoryce podkreślającej neutralność (wyrażaną jako

¹ Bogdan Góralczyk, *Nowy długi marsz. Chiny ery Xi Jinpinga*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2022, s. 135.

² Na temat koncepcji *hedgingu* wobec mocarstw zob.: Cheng-Chwee Kuik, *How Do Weaker States Hedge? Unpacking ASEAN States' Alignment Behavior towards China*, „*Journal of Contemporary China*” 2016, No. 100, s. 500–514. Natomiast teoretyczne debaty na temat tego pojęcia przybliżają John Ciorciari i Jürgen Haacke w *Hedging in International Relations: An Introduction*, „*International Relations of the Asia-Pacific*” 2019, No. 3, s. 367–374.

³ Cheng-Chwee Kuik, *Hedging in Post-Pandemic Asia: What, How, and Why?*, The ASAN Forum, 06.06.2020, <https://theasanforum.org/hedging-in-post-pandemic-asia-what-how-and-why> (dostęp 09.01.2023).

„Bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to interes narodowy”...

brak popierania jednego mocarstwa przeciwko drugiemu), autonomię i unikającą antagonizowania.

Sojusz ze Stanami Zjednoczonymi pozostaje podstawą bezpieczeństwa Korei Południowej wobec zagrożenia ze strony Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej. Jednocześnie Chiny są największym południowokoreańskim partnerem gospodarczym, na płaszczyźnie wymiany handlowej znajdując się na istotniejszej pozycji niż USA. Sytuacja ta spowodowała, że Korea Południowa musiała wypracować własną strategię w podejściu do tych mocarstw, której podstawą stał się paradygmat „bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to Chiny” (kor. *anmigyeongjung*). Koncepcja ta oparta o „strategiczną dwuznaczność” i „zrównoważoną dyplomację” stanowi wyraz *hedgingu*, który bez względu na opcję polityczną stanowił ramy dla relacji z USA i Chinami. Nasilająca się rywalizacja między mocarstwami, a także globalna sytuacja związana z pandemią COVID-19 czy rosyjską agresją na Ukrainę zmieniły ten paradygmat na „bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to interes narodowy” (kor. *anboneun miguk, gyeongjeneun gug-ig* – w skrócie *anmigyeong-ig*). Mimo propozycji zmiany podejścia, strategia nadal odzwierciedla *hedging*, wyrażający się w unikaniu wyraźnego wyboru jednej ze stron. Jednocześnie odzwierciedla zachodzące zmiany w relacjach z Chinami, które obecnie znajdują się na rozdrożu.

Niniejsza praca przedstawia analizę kreowanej przez elity polityczne Korei Południowej strategii *hedgingu* w odniesieniu do mocarstw opartej o dwa paradygmaty. Analiza stosunków Korei Południowej ze Stanami Zjednoczonymi i Chinami w modelu trójkąta, w którym słabsze państwo znajduje się między dwoma mocarstwami pozwala uchwycić wpływ rywalizacji amerykańsko-chińskiej na koreańskie relacje dwustronne. Jednocześnie ukazuje ograniczenia strategiczne dla Korei Południowej, która nie ma statusu średniego mocarstwa, a tym bardziej mocarstwa – i pozostaje zależna w kreowaniu strategii od dynamiki relacji między USA i Chinami. Jednocześnie przyjęte konstruktywistyczne podejście wskazuje na znaczenie w kształtowaniu strategii *hedgingu* także takich kwestii, jak tożsamość państwa i legitymizacja władzy. Potrzeba przededefiniowania relacji z Chinami ma także podłoże społeczne, związane z rosnącymi antychińskimi resentymentami, a południowokoreańska retoryka na arenie międzynarodowej skupia się na wspólnych ze Stanami Zjednoczonymi wartościach, a nie bezpośrednim poparciu Waszyngtonu w działaniach wymierzonych przeciwko Chinom.

Bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to Chiny

Doświadczenia historyczne sprawiły, że w Korei Południowej istnieje silne przekonanie o potrzebie posiadania potężnego sojusznika, aby przetrwać. Jest to nie tylko spuścizna okresu kolonialnego, kiedy słabość państwa na arenie międzynarodowej i wybór nieodpowiednich sojuszników doprowadziły do aneksji Półwyspu Koreańskiego przez Cesarstwo Wielkiej Japonii, ale także ciągle żywa pamięć o wojnie koreańskiej. Od samego utworzenia Republiki Korei w 1948 roku, Stany Zjednoczone stały się kluczowym partnerem na płaszczyźnie bezpieczeństwa, a wycofanie się amerykańskich wojsk i północnokoreański atak w 1950 roku okazały się bolesną lekcją. Kolejne rządy południowokoreańskie opierały strategię bezpieczeństwa właśnie na sojuszu ze Stanami Zjednoczonymi, w zasadzie nie mając innych opcji. Dzisiaj trudno wyobrazić sobie alternatywę dla sojuszu z USA, którego podstawą jest zagrożenie ze strony KRLD. Nie oznacza to jednak, że Korea Południowa zawsze podejmuje decyzje z wolą silniejszego sojusznika – wraz ze wzmocnieniem pozycji na arenie międzynarodowej, wzrostem siły militarnej, gospodarczej czy technologicznej, pojawiła się potrzeba autonomii. Wyrażna presja ze strony mocarstw (dotyczy to także Chin) odbierana jest przez południowokoreańską opinię publiczną jako brak szacunku i atak na autonomię, a nie zachowanie partnerskie, co wpływa na rosnące antyamerykańskie czy antychińskie resentymenty.

Jednocześnie wyłonienie się Chin jako nowego mocarstwa potencjalnie stworzyło nową strategiczną opcję dla Korei Południowej – ze względu na geograficzną bliskość, wysokie obroty handlowe, a także możliwość wpływu na Pjongjang po zakończeniu zimnej wojny Chiny mogły zostać nowym sojusznikiem i gwarantem bezpieczeństwa dla Republiki Korei. Rywalizacja między mocarstwami utrudnia jednak posiadanie dwóch sojuszników, a wybór Chin oznaczałby zastąpienie USA – a to wiązałoby się ze zbyt dużym ryzykiem.

Normalizacja relacji dyplomatycznych z Chinami w 1992 roku, związana z *nordpolitik* prezydenta Roh Tae-woo, stanowiła początek zwrotu południowokoreańskiej polityki w kierunku Pekinu. Warto zwrócić uwagę, że od samego początku ten rozwój relacji dwustronnych miał wymiar przede wszystkim gospodarczy – a Seulowi nie udało się uzyskać poparcia Pekinu w sprawie rozwiązania sporu z Koreą Północną. Koniec zimnej wojny, a więc konfliktu ideologicznego, pozwolił na rozwój pragmatycznego podejścia w relacjach dwustronnych między tak różnymi partnerami, jak Chiny i Korea Południowa. Obu stronom zależało na rozwoju wzajemnie korzystnych relacji handlowych, unikając politycznych sporów. Kiedy w 2004 roku Chiny stały się

największym południowokoreańskim partnerem handlowym, zastępując Stany Zjednoczone, polityczne kręgi w Seulu zaczęły zwracać większą uwagę na możliwą rozbieżność między utożsamianymi z Chinami szansami gospodarczymi a sojuszem bezpieczeństwa z USA⁴. Wcześniej Chiny nie były traktowane przez Waszyngton jako zagrożenie mogące osłabić relacje z sojusznikiem. Rosnąca pozycja Chin komplikuje sytuację w regionie, stwarzając szansę rozwoju partnerstwa poza współpracę gospodarczą w kierunku większej koordynacji dyplomatycznej, także na płaszczyźnie bezpieczeństwa – w przypadku Korei Południowej wykorzystania formalnego i nieformalnego wpływu Pekinu na Pjongjang⁵.

W 2005 roku prezydent Roh Moo-hyun przedstawił koncepcję, w której Korea Południowa miała odgrywać rolę regionalnego mediatora, balansującego napięcia między Chinami a Stanami Zjednoczonymi i Japonią. Koncepcja ta wiązała się z szerszą dyskusją w Korei Południowej na temat poszukiwania większej autonomii od Stanów Zjednoczonych poprzez rozwój relacji z Chinami⁶. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na czynniki wewnętrzne – kiedy Roh Moo-hyun rozpoczynał swoją kadencję w Korei Południowej nastąpił wzrost antyamerykańskich resentymentów związanych z incydentem na autostradzie Yangju⁷. Wynikało to z rosnącego niezadowolenia z obecności amerykańskich żołnierzy, których postrzegano jako bezkarnych. W kraju toczyła się także publiczna debata – także w mediach konserwatywnych, zazwyczaj sprzyjających sojuszowi z Waszyngtonem – na temat braku równowagi w relacjach z potężniejszym państwem⁸. Roh Moo-hyun wykorzystał antyamerykańskie resentymy w kampanii wyborczej, dystansując się od USA. Kiedy jednak nastroje antyamerykańskie w społeczeństwie się „wypaliły” i rząd nie potrzebował ich do legitymizacji, powrócono do pragmatycznego podejścia w postaci negocjacji

⁴ Scott A. Snyder, *South Korea at Crossroads: Autonomy and Alliance in an Era of Rival Powers*, Columbia University Press, New York 2017, s. 233.

⁵ Jae Ho Chung, *Between Ally and Partner: Korea-China Relations and the United States*, Columbia University Press, New York 2007, s. 5.

⁶ Park Hyeong Jung, *Looking Back and Looking Forward: North Korea, Northeast Asia, and the ROK-U.S. Alliance*, Brookings Institution, 17.12.2007, <https://www.brookings.edu/research/looking-back-and-looking-forward-north-koreanortheast-asia-and-the-rok-u-s-alliance/> (dostęp 07.01.2023).

⁷ 13 czerwca 2002 roku na autostradzie w Yangju dwie uczennice zostały śmiertelnie potrącone przez amerykański wóz opancerzony, wracający do bazy w Uijeongbu. Amerykański sąd wojskowy uznał sprawców za niewinnych spowodowania nieumyślnego zabójstwa, co wywołało serię antyamerykańskich protestów w Korei Południowej.

⁸ Park Sang-hyun, *Migug jeonmungaga bon 15nyeon jeon hangug-ui banmi yeolpung* (Anty-amerykańskie szaleństwo w Korei 15 lat temu), „Yonhap”, 04.03.2017, <https://www.yna.co.kr/view/AKR20170303174200005> (dostęp 05.01.2023).

umowy o wolnym handlu ze Stanami Zjednoczonymi. Negocjacje były związane nie tylko ze strategią zwiększenia konkurencyjności na globalnych rynkach, ale także z mechanizmem balansowania rosnącej gospodarczej zależności od Chin⁹. Nawet osłabienie dwustronnych relacji nie oznaczało zerwania sojuszu na rzecz nowego partnera, tylko balansowania na różnych poziomach między jednym a drugim.

Gdy do władzy powrócili konserwatyści pod przewodnictwem prezydenta Lee Myung-baka wrócono do tradycyjnej formuły wzmacniania politycznego sojuszu z USA, czego wyrazem było podniesienie poziomu dwustronnych relacji do „strategicznego globalnego sojuszu”, kosztem osłabienia relacji politycznych (ale nie gospodarczych) z Chinami. Wzmocnienie sojuszu z USA na płaszczyźnie bezpieczeństwa było reakcją na rosnącą regionalną rolę Chin oraz naciski Pekinu na porzucenie „reliktu przeszłości” z okresu zimnej wojny, jak został określony sojusz wojskowy na linii Seul-Waszyngton przez rzecznika chińskiego MSZ Qin Ganga w 2008 roku¹⁰. Wzmocnienie oraz rozszerzenie sojuszu na płaszczyźnie bezpieczeństwa zostało wyrażone we wspólnym oświadczeniu (U.S.-ROK Joint Vision Statement) w 2009 roku¹¹, co spotkało się ze wzrostem napięcia nie tylko w relacjach międzykoreańskich, ale także brakiem poparcia dla działań potępiających – czy wręcz ochroną Pjongjangu – na arenie międzynarodowej w związku z zatopieniem korwety Cheonan i ostrzałem wyspy Yeonpyeong¹².

Trójkąt relacji USA-ChRL-Korea Południowa w czasie prezydentury Park Geun-hye jeszcze mocniej zaznaczył strategię balansowania Seulu między mocarstwami. Reprezentująca konserwatystów Park Geun-hye od początku swej kadencji stawiała na naprawę relacji z Pekinem przy jednoczesnym utrzymaniu silnego sojuszu ze Stanami Zjednoczonymi – co wiązało się z rosnącym zagrożeniem ze strony Korei Północnej. Przyniosło to korzyści (choć krótkotrwałe)¹³ w postaci potępienia przez przewodniczącego Xi Jinpinga trzeciej próby

⁹ Scott A. Snyder, *op. cit.*, s. 235.

¹⁰ Michael Ha, *Chinese Official Calls Korea-US Alliance Historical Relic*, „Korea Times”, 28.05.2008, http://www.koreatimes.co.kr/www/news/nation/2011/04/116_24932.html (dostęp 05.01.2023).

¹¹ The White House, *Joint vision for the alliance of the United States of America and the Republic of Korea*, 16.06.2009, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/joint-vision-alliance-united-states-america-and-republic-korea> (dostęp 5.01.2023).

¹² Scott A. Snyder, *op. cit.*, s. 235–236.

¹³ Ostatecznie Chiny nie zmieniły znacząco podejścia do północnokoreańskich prowokacji, co szerzej omawia Kim Jih-un w artykule *Inflated Hope, Unchanged Reality: China's Response to North Korea's Third Nuclear Test*, „Asian Perspective” 2015, Vol. 39, No. 1, s. 27–46.

nuklearnej przeprowadzonej przez Pjongjang i przyłączenia się Chin do międzynarodowych sankcji. W 2015 roku Chiny i Korea Południowa podpisały umowę o wolnym handlu¹⁴. Choć dwustronne relacje ociepliły się, to Seulowi nie udało się pozyskać Pekinu jako zaufanego sojusznika w takich kwestiach, jak problem północnokoreański zbrojeń, co było kolejnym dowodem na konieczność utrzymania sojuszu z Waszyngtonem. W tym okresie coraz mocniej zaznaczała się także strategiczna rywalizacja między ChRL i USA, która pośrednio oddziaływała na Koreę Południową. Z tego powodu prezydent Park Geun-hye w swoich wystąpieniach coraz większą uwagę zwracała na konieczność rozwoju regionalnego multilateralizmu jako mechanizmu równoważenia zagrożenia wypływającego z „utknięcia” między dwoma mocarstwami.

W okresie prezydentury Park Geun-hye wyraźnie zaznaczała się logika paradygmatu „bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to Chiny” w strategii *hedgingu*. Oznacza to, że na różnych poziomach następowało zbliżenie do jednej ze stron przy jednoczesnej próbie utrzymania neutralności (niepopierania jednego z mocarstw przeciwko drugiemu). Na poziomie gospodarczym Korea Południowa chętnie przystępowała do chińskich inicjatyw, kierując się gospodarczym pragmatyzmem. Oprócz podpisania umowy o wolnym handlu, administracja Park Geun-hye wyraziła poparcie dla chińskiej inicjatywy stworzenia regionalnego paktu z zakresu wolnego handlu (Free Trade Area of the Asia-Pacific)¹⁵, a Korea Południowa przyłączyła się do Azjatyckiego Banku Inwestycji Infrastrukturalnych. Kierunek takiej współpracy był kontynuowany przez prezydenta Moon Jae-ina, kiedy Korea Południowa przystąpiła do Regionalnego Kompleksowego Partnerstwa Gospodarczego (RCEP). Jednocześnie na płaszczyźnie bezpieczeństwa Korea Południowa wzmacniała sojusz ze Stanami Zjednoczonymi, nie ufając Pekinowi. Jedną z takich decyzji było przesunięcie w czasie transferu wojennej kontroli nad siłami zbrojnymi (OPCON) od Sił Zbrojnych Stanów Zjednoczonych do Korei Południowej, motywowane intensyfikacją zagrożenia ze strony KRLD, a w rzeczywistości także obawą o rosnącą siłę militarną Chin. Debaty dotyczące transferu regularnie pojawiają się w Korei Południowej – konserwatyści dążą do utrzymania wypracowanej formuły, w której kontrolę nad wojskiem w czasie pokoju sprawuje Korea Południowa, a w wypadku konfliktu zbrojnego przejmuje USA, natomiast obóz progresywny dąży do większej autonomii od

¹⁴ FTA Korea, <https://www.fta.go.kr/main/situation/kfta/ov/> (dostęp 8.01.2023).

¹⁵ Park Geun-hye, Wystąpienie na 22. szczycie APEC, 11.11.2014, https://www.mofa.go.kr/www/brd/m_4076/view.do?seq=352651&srchFr=&srchTo=&srchWord=&srchTp=&multi_itm_seq=0&itm_seq_1=0&itm_seq_2=0&company_cd=&company_nm= (dostęp 08.01.2023).

Stanów Zjednoczonych. Sytuacja wokół transferu OPCON skomplikowała się w czasie prezydentury Donalda Trumpa i Moon Jae-ina, kiedy Seul dążył do większej kontroli nad wojskiem w celu minimalizowania napięć na Półwyspie Koreańskim, zaś Waszyngton naciskał na zwiększenie wspólnej gotowości bojowej na wypadek konfrontacji – raczej z Pekinem niż Pjongjangiem. Obecnie administracje Joe Bidena i Yoon Suk-yeola zgadzają się co do konieczności postępu w sprawie transferu OPCON, nie ustalając jednak konkretnych dat¹⁶. Innym przykładem współpracy na płaszczyźnie bezpieczeństwa było zawarcie trójstronnego paktu z Japonią o dzieleniu się informacjami wywiadowczymi – General Security of Military Information Agreement (GSOMIA) czy zgoda na umieszczenie w Korei Południowej amerykańskiego systemu antybalistycznego THAAD. Te działania mogą wydawać się sprzeczne – dążąc do polepszenia relacji z Chinami powinno się unikać wzmacniania sojuszu militarnego z USA. Korea Południowa kierowała się jednak strategią *hedgingu*, podkreślając, że decyzje te związane są z zagrożeniem ze strony KRLD – i nie są wymierzone w Chiny. Jednocześnie angażując się w chińskie inicjatywy gospodarcze, należało wysłać do Waszyngtonu sygnał o ciągłym zaangażowaniu w sojusz, a decyzje chociażby o przystąpieniu do GSOMIA czy zawarciu porozumienia z Japonią w sprawie „kobiet pocieszycielek” w okresie nasilenie antyjapońskich resentymentów zostały podjęte w dużej mierze pod presją sojusznika.

Strategia prowadzenia „zrównoważonej dyplomacji” polegającej na próbie utrzymania dobrych relacji z dwoma rywalizującymi mocarstwami dominowała w czasie administracji prezydenta Moon Jae-ina. Reprezentujący liberalną Partię Demokratyczną Moon Jae-in w swojej polityce nawiązywał do spuścizny Kim Dae-junga oraz Roh Moo-hyuna, stawiając przede wszystkim na pojednanie z Koreą Północną. Pod jego kierownictwem Korea Południowa miała zostać mediatorem między Pjongjangiem i Waszyngtonem, aby zbliżyć obie strony do negocjacji, a także regionalnym „stabilizatorem” w kontekście relacji USA–ChRL–Japonia, nawiązując do inicjatywy Roh Moo-hyuna¹⁷. Jednocześnie Seul starał się utrzymać dobre relacje z Pekinem, licząc na zaangażowanie w rozwiązanie kwestii północnokoreańskich zbrojeń nuklearnych. Ten okres odślonił jednak ograniczenia paradygmatu „bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to Chiny” i strategii *hedgingu*, zależnej od napięć

¹⁶ Clint Work, *No More Delays: Why It's Time to Move Forward With Wartime OPCON Transition*, Stimson Policy Paper, 21.06.2022, <https://www.stimson.org/2022/no-more-delays-why-its-time-to-move-forward-with-wartime-opcon-transition/> (dostęp 8.01.2023).

¹⁷ Joanna Beczkowska, *Korea Południowa i Chiny w „nowej erze”*, Ośrodek Spraw Azjatyckich, <https://www.osa.uni.lodz.pl/publikacje/blog-osa/szczegoly/korea-poludniowa-i-chiny-w-nowej-erze> (dostęp 8.01.2023).

w relacjach między mocarstwami. Prezydent Moon Jae-in kontynuował ostatnią fazę rozmieszczenia tarczy THAAD, uznając to za zobowiązanie wobec sojuszu militarnego z USA. W odpowiedzi Chiny zdecydowały się na odwet gospodarczy, obejmujący ograniczenia dotyczące „koreańskiej fali” (*hallyu*) oraz turystyki do Korei Południowej czy wzmacniania antykoreańskich sentymentów w mediach¹⁸. Od tego momentu w Korei Południowej nastąpiła intensyfikacja debaty na temat konieczności dywersyfikacji partnerów handlowych, czego wyrazem była Nowa Polityka Południowa. Trend ten jeszcze bardziej nasiliła pandemia COVID-19. Konflikt na linii Pekin-Seul był efektem sojuszu militarnego Republiki Korei z USA, czego wyrazem stał się system antybaliistyczny THAAD, oraz szerzej narastającej rywalizacji między mocarstwami.

Potrzeba większej autonomii od mocarstw w podejmowaniu decyzji (lub stwarzaniu jej pozorów), rosnące znaczenie Chin, którego z perspektywy interesów narodowych nie można ignorować, a także brak możliwości wpływu na relacje amerykańsko-chińskie wpłynęły na stworzenie paradygmatu „bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to Chiny”. Korea Południowa starając się utrzymać korzystne relacje z obydwooma mocarstwami postawiła na strategię *hedgingu*, wskazując na dwa wymiary współpracy – bezpieczeństwa i gospodarki. Jest to paradygmat używany zarówno w relacjach dwustronnych, jak i w polityce wewnętrznej, aby wyjaśnić lub usprawiedliwić podejmowane decyzje. Należy podkreślić, że „nasilająca się strategiczna rywalizacja między Chinami i USA w regionie wymusza na Korei Południowej ciągle dostosowywanie tej strategii, aby unikać konfliktów z jedną ze stron, co nie zawsze się udaje (przypadek systemu THAAD). Warto zwrócić uwagę, że wybór wymiarów współpracy nie jest przypadkowy, ale ugruntowany w tradycji. Od samego początku sojusz ze Stanami Zjednoczonymi ma wymiar przede wszystkim militarny, a w momencie jego powstania Korea Południowa nie miała innych strategicznych opcji. Republika Korei mimo rozwoju własnych możliwości wojskowych nadal pozostaje zależna od Stanów Zjednoczonych, a możliwość całkowitego wycofania amerykańskich wojsk budzi ogromne obawy – związane z doświadczeniem wojny koreańskiej. Z kolei relacje z ChRL od początku miały wymiar przede wszystkim gospodarczy. Jeszcze w okresie zimnej wojny nieformalna wymiana gospodarcza pozwoliła obu stronom zbliżyć się do siebie. Taki układ był korzystny dla obu stron – Korea Południowa mogła korzystać z chińskiego rynku i taniej siły roboczej, a Chiny z transferu technologii, który przy tym nie był ograniczany politycznie, jak w przypadku relacji

¹⁸ Florence Wen-Ting Yang, *Asymmetrical Interdependence and Sanction: China's Economic Retaliation over South Korea's THAAD Deployment*, „Issues & Studies” 2019, Vol. 55, No. 4.

chińsko-amerykańskich czy chińsko-japońskich¹⁹. Ta logika odbija się właśnie w paradygmacie „bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to Chiny”, pozwalającym ignorować różnice ideologiczne czy systemowe, kiedy liczy się gospodarczy pragmatyzm. Należy także podkreślić, że normalizacja relacji na linii Seul-Pekin miała przede wszystkim wymiar bilateralny, co ułatwiało rozwój współpracy bez wpływu na sojusz ze Stanami Zjednoczonymi. Sytuacja skomplikowała się dopiero w obliczu strategicznej rywalizacji między ChRL i USA. Warto także podkreślić, jaką rolę prowadzenie polityki zaangażowania w kierunku Chin odgrywało wewnątrz kraju. Nadawanie własnego kierunku relacjom z Chinami miało na celu podkreślenie autonomii od Stanów Zjednoczonych w polityce zagranicznej, szczególnie w okresach nasilenia antyamerykańskich resentymentów.

Bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to interes narodowy

Dyrektywy południowokoreańskiej polityki zagranicznej muszą ulegać zmianom w obliczu regionalnej dynamiki kształtowanej przez Stany Zjednoczone i Chiny. Unikanie wyraźnego opowiadania się po jednej ze stron jest możliwe, dopóki nie ma gorącego konfliktu, a rywalizujące mocarstwa pozostawiają pole do manewrowania. Obecna sytuacja – doświadczenie pandemii COVID-19, rosyjska agresja na Ukrainę oraz nasilający się wyścig technologiczny między ChRL i USA – sprawia, że coraz trudniej Korei Południowej utrzymać dotychczasowy paradygmat, który nadał kierunek strategii *hedgingowej*. Prezydent Yoon Suk-yeol od początku swojej kadencji mocno zaznaczył zwrot w kierunku Stanów Zjednoczonych, odcinając się od polityki poprzednika²⁰. Jednocześnie należy podkreślić, że obecna administracja przede wszystkim odcina się od „pobłażania” Korei Północnej, w retoryce nadal unikając antychińskich tonów. Innymi słowy, zwrot ku Stanom Zjednoczonym motywowany jest nadal kwestiami bezpieczeństwa. Zachodzące w świecie zmiany spowodowały jednak konieczność przededefiniowania tego pojęcia w południowokoreańskim dyskursie. Dotychczas bezpieczeństwo było utożsamiane z zagrożeniem militarnym

¹⁹ Więcej na ten temat zob.: Jae Ho Chung, *op. cit.*

²⁰ Terry Sue Mi, *Yoon's Strong Start in Foreign Policy*, „Foreign Policy”, 18.08.2022, <https://foreignpolicy.com/2022/08/18/yoons-suk-yeol-south-korea-foreign-policy-china-united-states-japan-100-days/> (dostęp 2.03.2023) oraz Kim Eun-ji, *Mijung sai galpan-gjilpang, yunseog-yeol oegyo jeongchaeg-eun eodie* (Między USA a Chinami, gdzie jest polityka zagraniczna Yoon Suk-yeola), *Sisain* 21.08.2022, <https://www.sisain.co.kr/news/articleView.html?idxno=48293> (dostęp 2.03.2023).

„Bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to interes narodowy”...

ze strony KRLD, obecnie jednak coraz większą rolę odgrywa bezpieczeństwo gospodarcze i energetyczne.

Podczas szczytu prezydentów Yoon Suk-yeola i Joe Bidena oświadczono, że sojusz musi ewoluować w zgodzie z nową erą bezpieczeństwa gospodarczego, w której te dwie kwestie są nierozzerwalne²¹. Szczyt ten miał także wymiar symboliczny: było to najszybsze w historii spotkanie nowego południowokoreańskiego prezydenta z przywódcą sojuszniczego państwa, co miało potwierdzić zasadność zwrotu ku Stanom Zjednoczonym i miejsca Korei Południowej w amerykańskiej polityce zagranicznej. Kierunek polityki zagranicznej od tego momentu ma wyznaczać nowy paradygmat: „bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, a gospodarka to interes narodowy”²² (lub alternatywnie „gospodarka razem ze światem”, kor. *gyeongjaneun segyewa deobuleo*). Warto zauważyć, że zastąpienie Chin „interese narodowym” lub „światem” w wymiarze retorycznym nie oznacza zwrócenia się przeciwko Chinom, co na każdym kroku podkreśla administracja Yoon Suk-yeola. Nie oznacza także zimnowojennego balansowania, czyli wyraźnego opowiedzenia się po stronie USA.

Gdy Korea Południowa w czerwcu 2022 roku przyłączyła się do amerykańskiej inicjatywy regionalnej Ram Gospodarczych Indo-Pacyfiku (IPEF) pojawiły się obawy o nowy chiński odwet gospodarczy. Administracja Yoon Suk-yeola podkreśliła jednak, że przystąpienie do inicjatywy było „naturalną koniecznością”, a nie działaniem wymierzonym w Chiny, czego dowodem jest jednoczesna przynależność do RCEP. Korea Południowa zamierza wykorzystać możliwości oferowane przez IPEF, RCEP i inne inicjatywy regionalne dla budowania własnego potencjału gospodarczego²³, w czym upatrywana jest możliwość uzyskania większej autonomii od mocarstw – stania się technologicznym i gospodarczym partnerem, oczekującym wzajemnie korzystnych relacji. Choć inicjatywa IPEF stanowi część amerykańskiej strategii mającej na celu zmniejszenie zależności gospodarczej od Chin i zabezpieczenia łańcuchów dostaw, to

²¹ Jeong Ah-ran, *Hanmidongmaeng gyeongjeanbo majchwo jinhwahaeya* (Sojusz Korea–USA musi ewoluować zgodnie z bezpieczeństwem ekonomicznym), „Yonhap”, 21.05.2022, <https://www.yna.co.kr/view/AKR20220521039651071> (dostęp 07.01.2023).

²² *IPEF gaib, jung jageughana...jeongbu „anboneun migug, gyeongjaneun gug-ig” seongeusgi* (Przyłączenie się do IPEF, irytowanie Chin...Rząd wyznacza linię: „bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to interes narodowy”), KITA, 24.05.2022, <https://www.kita.net/cmmrcInfo/cmercInfo/areaAcctoCmercInfo/cmercNews/cmercNews-Detail.do?pageIndex=1&no=68514&classification=1> (dostęp 14.01.2023).

²³ Joanna Beczkowska, *Korea Południowa w IPEF: czy obawa o odwet Chin jest uzasadniona?*, Ośrodek Spraw Azjatyckich, 22.06.2022, <https://www.osa.uni.lodz.pl/publikacje/blog-osa/szczegoly/korea-poludniowa-w-ipef-czy-obawa-o-odwet-chin-jest-uzasadniona> (dostęp 8.01.2023).

perspektywa południowokoreańska jest inna, co stara się podkreślić Seul: ma służyć zwiększaniu konkurencyjności, a nie izolacji jednego z państw. Co więcej, jednym z impulsów do rozwoju sojuszu ze Stanami Zjednoczonymi w kierunku kompleksowego partnerstwa gospodarczego i technologicznego jest obawa o wypadnięcie z wyścigu światowych liderów produkcji półprzewodników, nie tylko w wyniku rywalizacji amerykańsko-chińskiej, ale także zbliżenia USA i Unii Europejskiej. Kolejnym bodźcem było doświadczenie przerwanych łańcuchów dostaw z Chin, które jeszcze silniej uświadomiło południowokoreańskim decydentom niebezpieczeństwa płynące ze zbyt dużego uzależnienia gospodarczego od Chin²⁴.

Kolejnym istotnym czynnikiem wpływającym na zmianę paradygmatu jest konieczność przewartościowania relacji z Chinami i nadania im nowego kierunku. Choć oba państwa wyrażają zainteresowanie kontynuowaniem negocjacji nad drugą fazą rozwoju umowy o wolnym handlu, to w Korei Południowej coraz częściej podnosi się kwestie znaczenia wspólnych wartości i budowania koalicji państw „podobnie myślących”. Coraz więcej zdaje się dzielić Pekin i Seul niż łączyć, obu państwom zaczyna brakować wspólnego gruntu do odbudowy relacji – nasilają się spory historyczne i kulturowe, a w Korei Południowej coraz silniej odczuwalne są antychińskie nastroje, podkreślające różnice w wyznawanych przez oba państwa wartościach.

Narastające antychińskie resentymenty są niezwykle ważnym czynnikiem w południowokoreańskiej polityce. Jeszcze w 2015 roku tylko 37% respondentów w Korei Południowej postrzegало Chiny negatywnie²⁵. W roku 2022 liczba ta wzrosła aż do 81% (dla porównania 69% respondentów postrzega negatywnie KRLD, a mniej niż 20% Stany Zjednoczone)²⁶. Znaczny wzrost antychińskich resentymentów nastąpił w związku z odwetem gospodarczym i napięciami związanymi z systemem antybalistycznym THAAD, jednak dotyczy także innych kwestii, takich jak spory historyczne czy technologiczna rywalizacja. Wzrost napięcia związany z THAAD był jednak momentem

²⁴ Joanna Beczkowska, *Kryzys w łańcuchu dostaw w Korei Południowej*, Ośrodek Spraw Azjatyckich, 22.11.2021, <https://www.osa.uni.lodz.pl/publikacje/blog-osa/szczegoly/kryzys-w-lancuchu-dostaw-w-korei-poludniowej> (dostęp 8.01.2023).

²⁵ Pew Research Center, *Large majorities continue to hold unfavorable view of China*, 27.06.2022, https://www.pewresearch.org/global/2022/06/29/negative-views-of-china-tied-to-critical-views-of-its-policies-on-human-rights/pg_2022-06-29_views-of-china_00-02/ (dostęp 8.01.2023).

²⁶ Richard Q. Turcsanyi, Klara Dubravcikova, Su-Jeong Kang, James Iocovozzi, Matej Simalcik, Lucia Husenicova, *South Korean public opinion on the world in times of global turmoil: US yay, China nay, Japan meh*, Palacky University Olomouc, wrzesień 2022, <https://sinofon.cz/surveys/> (dostęp 8.01.2023).

„Bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to interes narodowy”...

„przełomowym”, po którym nie udało się odbudować pozytywnego postrzegania Chin – również z tego powodu, że złamał funkcjonującą w Korei Południowej zasadę rozdzielania kwestii bezpieczeństwa i gospodarki („bezpieczeństwo to USA, gospodarka to Chiny”). W sytuacji, gdy Chiny są najbardziej negatywnie ocenianym państwem, a Stany Zjednoczone najbardziej pozytywnie, jakiegokolwiek próby wywierania presji ze strony Pekinu są źle odbierane przez opinię publiczną w Korei Południowej. Tym samym porzucenie dotychczasowego ambiwalentnego zachowania na rzecz (łagodnego) zwrotu w kierunku Stanów Zjednoczonych (wielowymiarowego sojuszu przy jednoczesnym unikaniu antagonizowania Chin czy wyraźnego odwrócenia się od Chin) zyskuje poparcie społeczne.

Zwrot w kierunku Stanów Zjednoczonych, rozumiany nie tylko jako sam sojusz, ale współpraca z „podobnie myślącymi państwami” wyraża się w potrzebie większej dywersyfikacji partnerów. Taka polityka była obecna już wcześniej, chociaż miała za zadanie wspierać zrównoważoną dyplomację wobec Chin i USA. Prezydent Moon Jae-in celowo unikał sformułowania „strategia Indo-Pacyfiku” (kor. *indo-taepyeong-yang jeonlyag*), zamiast tego wybierając nazwę Nowa Polityka Południowa (kor. *sinnambang jeongchaeg*), dystansując się zarówno od amerykańskiej strategii Indo-Pacyfiku, jak i chińskiej inicjatywy Pasa i Szlaku. Nowa Polityka Południowa, która miała na celu zbliżenie z państwami ASEAN, oraz odpowiadająca jej Nowa Polityka Północna miały być trzecią drogą, jednocześnie kompatybilną z inicjatywami mocarstw – wspierającą strategię nieopowiadania się po żadnej ze stron. Prezydent Yoon Suk-yeol z kolei zaproponował w odniesieniu do państw ASEAN Strategię Indo-Pacyfiku, co już na poziomie retoryki wskazuje postrzeganie regionu zgodnie z amerykańską (i japońską) perspektywą. Przedstawiając koreańską wersję strategii Indo-Pacyfiku na szczycie ASEAN południowokoreański prezydent podkreślił znaczenie wartości, takich jak wolność, prawa człowieka czy rządy prawa, które powinny być w regionie przestrzegane, a próby siłowego ich naruszenia nie mogą być tolerowane²⁷. Oprócz nowej nazwy, zaproponowana polityka ma kłaść większy nacisk na kwestie związane z bezpieczeństwem, gdy prezydent Moon Jae-in stawiał przede wszystkim na rozwój relacji gospodarczych, unikając „drażnienia” Chin.

²⁷ Yoon Suk-yeol, Wystąpienie na szczycie ASEAN + Republika Korei, 11.11.2022, <https://www.korea.kr/archive/speechView.do?newsId=132034756> (dostęp 14.01.2023).

Interes narodowy przede wszystkim

W sytuacji, gdy relacje południowokoreańsko-chińskie znalazły się na rozdrożu, Korea Południowa rozwija sojusz ze Stanami Zjednoczonymi. Jednocześnie nowy paradygmat, „bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to interes narodowy” nadal wpisuje się w strategię *hedgingu*. Według koreańskiej logiki, coraz bliższe partnerstwo z Waszyngtonem, chociażby w obszarze technologicznym, nie wyklucza utrzymania dotychczasowych relacji (gospodarczych) z Pekinem. Interes narodowy wskazuje na wybieranie wszystkich opcji, które mogą okazać się korzystne dla Korei Południowej, a zerwanie relacji z Chinami do takich decyzji nie należy.

Pod znakiem zapytania pozostaje dalszy rozwój południowokoreańskiej strategii, w którym nacisk na interes narodowy może oznaczać zerwanie z wypracowaną przez lata dyplomacją równoważenia na rzecz bardziej asertywnego działania Korei Południowej, by uzyskać jak największą autonomię od wpływu mocarstw. Takim działaniem może być budowanie znaczenia na arenie międzynarodowej jako lidera nowych technologii i partnera dla obu mocarstw. Rywalizacja między mocarstwami odbija się na słabszych państwach, które są podatne na jej bezpośredni i pośredni wpływ. Przekonała się o tym Korea Południowa w 2022 roku, kiedy jej zwrot w kierunku Stanów Zjednoczonych spotkał się z „ciosiem w plecy” w postaci amerykańskiej ustawy o redukcji inflacji oraz polityki „America First”²⁸. Waszyngton skupiony na polityce redukującej zależność od Chin nie uwzględnił interesów Korei Południowej, co może przynieść szkody koreańskiej gospodarce. Przed Seulem stoi wyzwanie zdefiniowania interesów w oparciu o strategiczny *hedging*, który nie ma na celu jedynie równoważenia dwóch mocarstw, ale dostosowywanie się do rywalizacji między nimi i szukanie miejsca na własną autonomię.

Korea Południowa stoi przed dylematem znalezienia trzeciej drogi między strategicznym balansowaniem a jednoznacznym opowiedzeniem się po jednej ze stron. Bezpośrednie poparcie Stanów Zjednoczonych stwarza ryzyko chińskiego odwetu. Z tego powodu Korea Południowa, pomimo zwrotu w kierunku Waszyngtonu, unika bezpośredniego popierania amerykańskiej polityki, zamiast tego odwołując się do wartości międzynarodowego liberalnego porządku czy przystępując do multilateralnych amerykańskich inicjatyw. W ten sposób południowokoreański rząd stara się wysłać w kierunku Chin przekaz „popieramy międzynarodowy porządek i jego wartości, a nie hegemonię

²⁸ Joanna Beczkowska, *Korea Południowa a rywalizacja amerykańsko-chińska*, Ośrodek Spraw Azjatyckich, 21.11.2022 <https://www.osa.uni.lodz.pl/publikacje/blog-osa/szczegoly/korea-poludniowa-a-rywalizacja-amerykansko-chinska> (dostęp 8.01.2023).

„Bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to interes narodowy”...

Stanów Zjednoczonych”. Nowy paradygmat nie oznacza zerwania ze strategią *hedgingu*, a jedynie dostosowanie do zmieniającej się sytuacji geopolitycznej – pozostawiając możliwość powrotu do rozwijania stosunków dwustronnych z Chinami, jeśli zmianie ulegną relacje między mocarstwami.

Bibliografia

Dokumenty państwowe

- FTA Korea, <https://www.fta.go.kr/main/situation/kfta/ov/> (dostęp 8.01.2023).
- Park, Geun-hye, Wystąpienie na 22. szczycie APEC, 11.11.2014, https://www.mofa.go.kr/www/brd/m_4076/view.do?seq=352651&srchFr=&srchTo=&srchWord=&srchTp=&multiitm_seq=0&itm_seq_1=0&itm_seq_2=0&company_cd=&company_nm= (dostęp 5.01.2023).
- The White House, *Joint vision for the alliance of the United States of America and the Republic of Korea*, 16.06.2009, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/joint-vision-alliance-united-states-america-and-republic-korea> (dostęp 5.01.2023).
- Yoon, Suk-yeol, Wystąpienie na szczycie ASEAN + Republika Korei, 11.11.2022, <https://www.korea.kr/archive/speechView.do?newsId=132034756> (dostęp 14.01.2023).

Monografie naukowe

- Chung, Jae Ho, *Between Ally and Partner: Korea-China Relations and the United States*, Columbia University Press, New York 2007.
- Góralczyk, Bogdan, *Nowy długi marsz. Chiny ery Xi Jinpinga*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2022.
- Snyder, Scott A., *South Korea at Crossroads: Autonomy and Alliance in an Era of Rival Powers*, Columbia University Press, New York 2017.

Artykuły naukowe

- Ciorciari, John; Haacke, Jürgen, *Hedging in International Relations: An Introduction*, „*International Relations of the Asia-Pacific*” 2019, No. 3, s. 367-374.
- Kim, Jih-un, *Inflated Hope, Unchanged Reality: China's Response to North Korea's Third Nuclear Test*, „*Asian Perspective*” 2015, Vol. 39, No. 1, s. 27-46.
- Kuik, Cheng-Chwee, *How Do Weaker States Hedge? Unpacking ASEAN States' Alignment Behavior towards China*, „*Journal of Contemporary China*” 2016, No. 100, s. 500-514.

Yang, Wen-Ting Florence, *Asymmetrical Interdependence and Sanction: China's Economic Retaliation over South Korea's THAAD Deployment*, „Issues & Studies” 2019, Vol. 55, No. 4.

Publikacje ośrodków badawczych

Beczkowska, Joanna, *Korea Południowa a rywalizacja amerykańsko-chińska*, Ośrodek Spraw Azjatyckich, 21.11.2022, <https://www.osa.uni.lodz.pl/publikacje/blog-osa/szczegoly/korea-poludniowa-a-rywalizacja-amerykansko-chinska> (dostęp 08.01.2023).

Beczkowska, Joanna, *Korea Południowa i Chiny w „nowej erze”*, Ośrodek Spraw Azjatyckich, <https://www.osa.uni.lodz.pl/publikacje/blog-osa/szczegoly/korea-poludniowa-i-chiny-w-nowej-erze> (dostęp 8.01.2023).

Beczkowska, Joanna, *Korea Południowa w IPEF: czy obawa o odwet Chin jest uzasadniona?*, Ośrodek Spraw Azjatyckich, 22.06.2022, <https://www.osa.uni.lodz.pl/publikacje/blog-osa/szczegoly/korea-poludniowa-w-ipef-czy-obawa-o-odwet-chin-jest-uzasadniona> (dostęp 8.01.2023).

Beczkowska, Joanna, *Kryzys w łańcuchu dostaw w Korei Południowej*, Ośrodek Spraw Azjatyckich, 22.11.2021 <https://www.osa.uni.lodz.pl/publikacje/blog-osa/szczegoly/kryzys-w-lancuchu-dostaw-w-korei-poludniowej> (dostęp 08.01.2023).

IPEF *gaib, jung jageughana... jeongbu „anboneun migug, gyeongjeneun gug-ig” seongeusgi* (Przyłączenie się do IPEF, irytowanie Chin... Rząd wyznacza linię: „bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to interes narodowy”), KITA, 24.05.2022, <https://www.kita.net/cmmrcInfo/cmercInfo/areaAcctoCmercInfo/cmercNews/cmercNewsDetail.do?pageIndex=1&no=68514&classification=1> (dostęp 14.01.2023).

Kuik, Cheng-Chwee, *Hedging in Post-Pandemic Asia: What, How, and Why?*, The ASAN Forum, 6.06.2020, <https://theasanforum.org/hedging-in-post-pandemic-asia-what-how-and-why> (dostęp 9.01.2023).

Park, Hyeong Jung, *Looking Back and Looking Forward: North Korea, Northeast Asia, and the ROK-U.S. Alliance*, Brookings Institution, 17.12.2007, <https://www.brookings.edu/research/looking-back-and-looking-forward-north-koreanortheast-asia-and-the-rok-u-s-alliance/> (dostęp 07.01.2023).

Pew Research Center, *Large majorities continue to hold unfavorable view of China*, 27.06.2022, https://www.pewresearch.org/global/2022/06/29/negative-views-of-china-tied-to-critical-views-of-its-policies-on-human-rights/pg_2022-06-29_views-of-china_00-02/ (dostęp 8.01.2023).

Turcsanyi, Richard Q.; Dubravcikova, Klara; Kang, Su-Jeong; Iocovozzi, James; Simalcik, Matej; Husenicova, Lucia, *South Korean public opinion on the world in times of global turmoil: US yay, China nay, Japan meh*, Palacky

„Bezpieczeństwo to Stany Zjednoczone, gospodarka to interes narodowy”...

University Olomouc, wrzesień 2022, <https://sinofon.cz/surveys/> (dostęp 8.01.2023).

Work, Clint, *No More Delays: Why It's Time to Move Forward With Wartime OPCON Transition*, Stimson Policy Paper, 21.06.2022, <https://www.stimson.org/2022/no-more-delays-why-its-time-to-move-forward-with-wartime-opcon-transition/> (dostęp 8.01.2023).

Artykuły prasowe

Ha, Michael, *Chinese Official Calls Korea-US Alliance Historical Relic*, „Korea Times”, 28.05.2008, http://www.koreatimes.co.kr/www/news/nation/2011/04/116_24932.html (dostęp 5.01.2023).

Jeong, Ah-ran, *Hanmidongmaeng gyeongjeanbo majchwo jinhwahaeya* (Sojusz Korea–USA musi ewoluować zgodnie z bezpieczeństwem ekonomicznym), „Yonhap”, 21.05.2022, <https://www.yna.co.kr/view/AKR20220521039651071> (dostęp 7.01.2023).

Kim, Eun-ji, *Mijung sai galpangjilpang, yunseog-yeol oegyo jeongchaeg-eun eodie* (Między USA a Chinami, gdzie jest polityka zagraniczna Yoon Suk-yeola), Sisain 21.08.2022, <https://www.sisain.co.kr/news/articleView.html?idxno=48293> (dostęp 2.03.2023).

Mi, Terry Sue, *Yoon's Strong Start in Foreign Policy*, „Foreign Policy”, 18.08.2022, <https://foreignpolicy.com/2022/08/18/yon-suk-yeol-south-korea-foreign-policy-china-united-states-japan-100-days/> (dostęp 2.03.2023).

Park, Sang-hyun, *Migug jeonmungaga bon 15 nyeon jeon hangug-ui banmi yeolpung* (Anty-amerykańskie szaleństwo w Korei 15 lat temu), „Yonhap”, 4.03.2017, <https://www.yna.co.kr/view/AKR20170303174200005> (dostęp 5.01.2023).